

ÄLSKA DIN NÄSTA!

PARTIERNAS SYMPATIKAPITAL INFÖR 2018 ÅRS RIKSDAGSVAL

HENRIK OSCARSSON

Sammanfattning

Det svenska partisystemet befinner sig i en omstrukturering som sätter ljuset på förändringar av den grundläggande preferensstrukturen bland väljarna och på partiernas sammanlagda elektorala potential. I den statsvetenskapliga litteraturen har flera närbesläktade analysstrategier använts för att beskriva djupare liggande preferenser för politiska partier. I det här kapitlet appliceras dessa strategier på data från 2017 års SOM-undersökningar. Syftet är att närstudera partipreferenser i väljarkåren inför 2018 års val. Vilka partier tycker svenska folket om i andra hand? Vilka bakomliggande faktorer strukturerar människors fullständiga rangordningar av partierna från bästa till sämsta? Resultaten visar bland annat att Miljöpartiet har minskat och Centerpartiet ökat sitt sympatikapital bland väljarna under de senaste fem åren. Sverigedemokraterna är alltså illa omtyckta i nästan alla grupper av partisympatisörer men rör sig närmare framför allt Moderaterna och Kristdemokraterna i den politiska rymden. Strukturen i det svenska partisystemet förefaller mycket låst. Läget inför 2018 års val är mycket likartat läget inför 2014 års val.

Den dolda väljaropinionen. Så benämns ibland de partipreferenser som inte är direkt synliga i månatligen återkommande väljarbarometrar. Även om partiernas inbördes styrkeförhållanden och trender i röstningsintentioner är spännande att analysera räcker information om bästa parti inte särskilt långt om man behöver studera underströmmarna i opinionen lite närmare. Vilka partier tycker väljarna om i andra, tredje, fjärde hand? Vilka partier de tycker allra sämst om?

I det här kapitlet analyseras de grundläggande förutsättningarna för väljarströmmar och för partiernas väljarvinster och -förluster inför valrörelsen 2018. Med hjälp av data från den nationella SOM-undersökningen 2017 studeras inledningsvis vilka partier svenska folket tycker bäst om respektive näst bäst om, och hur kombinationer av första- och andrahandspreferenser ser ut. I ett andra steg kartläggs preferensstrukturen mer i detalj genom att undersöka väljarnas betygsättning av samtliga partier längs en ogillar-gillarskala. Slutligen genomförs en skalningsanalys i syfte att ge en bild av väljarnas syn på avstånd och dimensionalitet i det svenska partisystemet inför 2018 års val.

Svenska folkets andrapreferenser

En lång tradition av forskningsintresse för väljares andrahandsalternativ (Converse & Valen, 1971; van der Eijk, Niemöller & Eggen, 1981; Särilvik & Crewe, 1983; Granberg & Holmberg, 1988:222; Elklit & Tonsgaard 1989; Gallagher & Marsh 2011) innebär att det finns gott om underlag för analyser av den dolda väljaropinionen. Frågan om näst bästa parti har funnits med i de svenska Valundersökningarna ända sedan 1950-talet (Särilvik, 1970; Särilvik, 1976; Oscarsson & Holmberg, 2018) och ställs även i Statistiska centralbyråns regelbundet återkommande partisympatiundersökningar (SCB/PSU). I nationella SOM-undersökningar har frågan ”Vilket parti tycker du näst bäst om?” funnits med till och från sedan 1993. Den ställs alltid i direkt anslutning till frågan om vilket parti respondenterna tycker bäst om (se även Oleskog Tryggvason & Oscarsson, 2014).

I tabell 1 redovisas hur andrapreferenserna har varit fördelade under perioden 1993-2017. Svenska folkets vanligaste näst bästa parti vid varje tillfälle har markerats med en ram. Partier som befinner sig i mitten av partisystemet kan förväntas vara tolererade av många och därför nå höga andelar andrapreferenser. Så har det också varit längre tillbaka i tiden – under perioden 1956–1990 – då Centerpartiet och Folkpartiet turats om att vara det vanligaste andrahandsalternativet (Oscarsson & Holmberg, 2018). Sedan tjugofem år tillbaka är det dock inte längre någon huvudregel att det är mittenpartier som åtnjuter störst andrahandsstöd. Folkpartiet – numera Liberalerna – brukar ofta nämnas som ett exempel på ett vanligt förekommande andrahandsalternativ. Denna konventionella visdom från tiden med fempartisystem stämmer inte längre med empiriska observationer: Endast vid fem av de fjorton tillfällena vi ställt frågan om näst bästa parti i SOM-undersökningarna har Liberalerna varit det mest omtyckta partiet i andra hand. Istället har det varit stor dramatik på topplistan över svenska folkets andrahandspartier. Vänsterpartiet har exempelvis varit vanligast 4 gånger, Miljöpartiet 3 gånger och Kristdemokraterna 2 gånger. I huvudsak sammanfaller dessa tillfällen med perioder då partierna också varit starka i förstahandsopinionen.

I SOM-undersökningen 2017 är det för första gången sedan 1980-talet Centerpartiet som innehar förstaplatsen – 18 procent andrahandsympatier – tillsammans med Moderaterna när det gäller svenska folkets vanligaste näst bästa parti. Dessa väljare utgör ett inte obetydligt sympatikapital för dessa båda partier. Omsatt i antal röster handlar det om en dryg miljon potentiella C-väljare och ytterligare en dryg miljon potentiella M-väljare.

Kombinationer av första- och andrahandsympatier är intressanta av flera skäl, men främst för att de ger en bild av hur nära varandra olika partier står varandra i partisystemet och att de potentiellt kan skvallra om framtida väljarströmmar: Om och när partiers sympatisörer börjar se sig om efter alternativ är det deras näst bästa parti som blir vår bästa gissning till vilket parti de kommer att byta – något som också har bekräftats med hjälp av analyser av data från panelstudier (Oscarsson 1998; Oscarsson 2012).

Tabell 1 Svenska folkets näst bästa partier 1993–2017 (procent)

År	Näst bästa parti											Summa procent	Antal svarande
	V	S	C	L	M	KD	MP	SD	NYD	FI	Övrigt		
1993	12	13	12	26	10	7	9	0	10	0	1	100	1 481
1994	17	14	11	21	10	7	15	0	4	0	1	100	1 412
1995	15	17	15	13	10	8	21	0	0	0	1	100	1 426
1996	14	16	15	18	10	11	14	0	0	0	2	100	1 372
1998	21	15	9	12	12	18	12	0	0	0	1	100	1 476
1999	19	15	9	13	12	19	12	0	0	0	1	100	1 348
2000	17	20	7	12	13	20	10	0	0	0	1	100	1 260
2001	20	16	13	12	13	17	8	0	0	0	1	100	1 441
2002	20	16	10	20	11	12	10	0	0	0	1	100	1 454
2005	14	12	13	24	14	9	11	0	0	0	3	100	1 409
2011	12	15	11	18	12	6	21	4	0	0	1	100	2 602
2013	13	17	8	16	12	7	19	6	0	0	2	100	2 813
2015	11	14	12	13	17	7	13	7	0	5	1	100	2 592
2017	11	14	18	13	18	5	9	7	0	3	2	100	2 908

Kommentar: Frågan lyder: 'Vilket parti tycker du näst bäst om?' och används som en följdfråga till frågan om bästa parti 'Vilket parti tycker du bäst om?'. I tidsserien ingår endast de svars personer som även har uppgett ett bästa parti. Personer som uppgett samma parti som bästa och näst bästa parti har uteslutits ur analyserna.

Källa: Nationella SOM-undersökningar 1993–2017.

I tabell 2 redovisar vi fördelningen av andrahandsympatier för varje grupp av partisympatisörer. Tabellen läses radvis och visar till att börja med vilka andrahandsalternativ som är vanligast bland Vänsterpartiets sympatisörer. Inte förvånande är det grannar i partisystemet som samlar störst andelar andrahandsympatier: Socialdemokraterna 53 procent, Feministiskt initiativ 21 procent och Miljöpartiet 14 procent.

De största väljarströmmarna under mandatperioden 2014-2018 har flutit från och till Moderaterna, huvudsakligen som ett svar på ideologiska positionstaganden i migrationspolitiken, ställningstaganden ifråga om ett tänkbart samarbete med Sverigedemokraterna (januari 2017) samt byte av partiledare (oktober 2017) (se Andersson & Oscarssons kapitel i denna volym). Enligt SOM-undersökningen 2017 hade en dryg tredjedel av Moderaternas sympatisörer Centerpartiet som sitt andrahandsparti (35 procent). Och bland Sverigedemokraternas sympatisörer uppgav närmare hälften (48 procent) att de tycker näst bäst om Moderaterna. Dessa partiets sympatisörer har alldeles klart ett ömsesidigt gillande av varandras partier som ger goda förutsättningar för fortsatta väljarströmmar partierna emellan.

Allianspartiernas sympatisörer har främst andra allianspartier som sina näst bästa partier. Centerpartiets sympatisörer har en förkärlek för Moderaterna (33

procent) och Liberalerna (29 procent). Liberalernas och Moderaternas sympatisörer hyser andrahandssympatier för främst Centerpartiet (40 respektive 35 procent). Kristdemokraternas sympatisörer gillar Moderaterna i andra hand (39 procent). De rödgröna partiernas sympatisörer uppvisar ett liknande mönster.

Tabell 2 Partisympatisörernas andrahandsalternativ 2017 (procent)

Bästa parti 2017	V	S	C	L	M	KD	MP	SD	FI	Övriga	Summa procent	Röd-gröna	Alliansen	Antal svarande
Vänsterpartiet		53	5	1	0	0	14	3	21	3	100	67	6	196
Socialdemokraterna	30		22	9	11	1	17	7	3	0	100	47	43	892
Centerpartiet	1	21		29	33	5	6	3	1	1	100	28	67	394
Liberalerna	1	17	40		31	3	3	2	2	1	100	21	74	201
Moderaterna	0	10	35	26		7	4	16	1	1	100	14	68	511
Kristdemokraterna	2	6	20	13	39		1	17	0	2	100	9	72	84
Miljöpartiet	15	40	19	5	8	1		2	8	2	100	55	33	130
Sverigedemokraterna	3	14	7	5	48	14	2		0	7	100	19	74	403
Feministiskt initiativ	30	26	9	0	2	5	26	0		2	100	82	16	57
Övriga partier	15	17	5	3	15	5	8	20	12		100	40	28	40
Total	11	14	18	13	18	5	9	7	3	2	100	34	54	2 908

Kommentar: Frågan lyder: 'Vilket parti tycker du näst bäst om?' och används som en följdfråga till frågan om bästa parti 'Vilket parti tycker du bäst om?'. Tabellen visar fördelningen av andrahandssympatierna hos respektive partis sympatisörer. De respondenter som uppgett samma parti som första- och andrapreferens har exkluderats ur analysen (n=205 vilket motsvarar närmare sju procent av de som svarat på frågorna om bästa och näst bästa parti). Kolumnen "Rödgröna" visar andelen hos respektive parti som har någondera V, S eller MP som näst bästa parti. Kolumn "Alliansen" visar andelen som har något av allianspartierna som näst bästa parti.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2017.

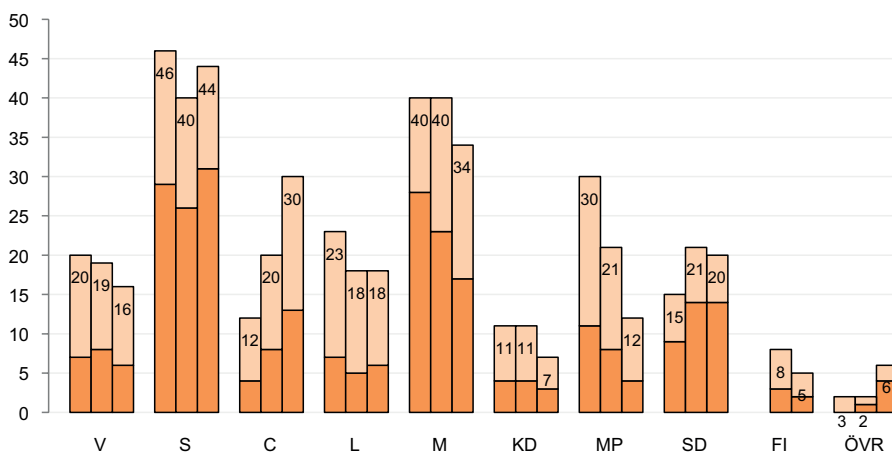
Vi har också räknat ihop hur stor andel andrapreferenser som tillfaller de rödgröna partierna respektive Allianspartierna. Resultaten i tabell 2 visar också på ett tydligt sätt att Feministiskt initiativs sympatisörer i huvudsak har rödgröna partier som näst bästa parti (82 procent) och att Sverigedemokraternas sympatisörer till största delen orienterar sina andrahandssympatier till de olika Allianspartierna (74 procent).

Med hjälp av uppgifter om första- och andrahandssympatier kan vi beräkna ett enkelt mått på partiets maximala elektoral potential (MEP) genom att helt enkelt summera andelen väljare som har ett parti som förstapreferens med andelen väljare som har partiet som andrapreferens. I den bästa av världar kommer ett parti i samband med ett val övertyga alla första- och andrahandssympatisörer att rösta på partiet. Summan av första- och andrapreferenserna representerar alltså den maximala utväxlingen av ett partis sympatikapital. Även om det förefaller osannolikt att ett parti vid något specifikt val eller på kort sikt skulle kunna växla

in hela sitt sympatikapital till röster ger MEP-talen oss ett slags opinionstak för de olika partierna.

I figur 1 redovisas partiernas maximala elektoral potential (MEP) i samband med de tre senaste mätillfällena 2013, 2015 och 2017 – för tidigare år hänvisas till Oleskog och Oscarsson (2014). Socialdemokraterna är alltså det parti som har den största elektoral potentialen: om alla som tycker om S i första eller andra hand skulle rösta på partiet skulle Socialdemokraterna kunna nå ett valresultat som är klart över 40 procent. Moderaterna återfinns på en klar andraplats 2017 med en elektoral potential på 34 procent.

Figur 1 Partiernas maximala elektoral potential (MEP) 2013, 2015 och 2017 (procent)

Kommentar: Partiernas maximala elektoral potential (MEP) beräknas genom att summera partiets andel av förstapreferenserna (bästa parti) med partiets andel av andrapreferenserna (näst bästa parti). Frågorna lyder: 'Vilket parti tycker du bäst om?' samt 'Vilket parti tycker du näst bäst om?'. Antalet svarande vid respektive undersökningstillfälle har varit följande: 2013 (n=2 813), 2015 (n=2 592), 2017 (n=2 908).

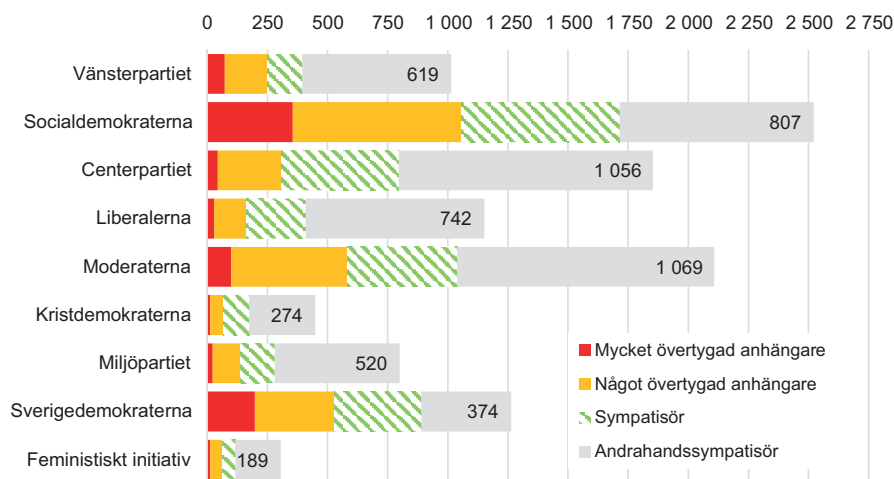
Källa: De nationella SOM-undersökningarna 2013, 2015 och 2017.

De partier som har förändrat sin maximala elektoral potential (MEP) mest under de senaste åren är Centerpartiet, vars MEP vuxit från 12 till 30 procent, och Miljöpartiet som sett sin elektoral potential krympa ihop från 30 till 12 procent. Mindre men ändå tydliga förändringar noteras för Vänsterpartiet (ned från 20 till 16 procent), Sverigedemokraterna (upp från 15 till 20 procent), Moderaterna (ned från 40 till 34 procent) och Liberalerna (ned från 23 till 18 procent). Av riksdagspartierna är det idag Kristdemokraterna som noterar det lägsta värdet: partiets elektoral potential är bara 7 procent 2017 – det lägsta som har uppmätts i SOM-undersökningarna under det kvartssekel som mätningarna av andrahands-

sympatier pågått. Feministiskt initiativ har en lägre MEP i 2017-mätningen än i 2015-mätningen (ned från 8 till 5 procent).

Med hjälp av uppgifter om styrkan i partisympatisörernas anhängarskap – det vill säga i vilken utsträckning de betraktar sig som mycket eller något övertygade partianhängare – kan vi ge en ännu mer detaljerad beskrivning av partiernas ställning i opinionen inför 2018 års val. I figur 2 har vi utifrån SOM-undersökningarna 2017 för varje parti beräknat storleken på fyra kategorier: 1) mycket övertygade anhängare, 2) något övertygade anhängare, 3) sympatisörer (tycker bäst om partiet men betraktar sig inte som anhängare) och 4) andrahandssympatisörer (tycker näst bäst om partiet).

Figur 2 *Partiernas anhängare, sympatisörer och andrahandssympatisörer 2017 (tusentals väljare)*

Kommentar: Frågan om bästa parti lyder: 'Vilket parti tycker du bäst om idag?'. Uppföljningsfrågan om anhängarskap lyder 'Anser du dig vara en övertygad anhängare av detta parti?' med svarsalternativen 'mycket övertygad', 'något övertygad' och 'nej'. Frågan om näst bästa parti lyder: 'Vilket parti tycker du näst bäst om?'. Respondenter som inte besvarat samtliga tre frågor har uteslutits ur analysen. Skattningarna av tusentals röster bygger på antagande om ett valdeltagande omkring 85 procent och på Statistiska centralbyråns uppgifter om antalet röstberättigade (7 268 000) (n=2 944).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2017.

Procenttal blir lätt svårgreppbara eftersom även små tal i praktiken handlar om stora grupper av väljare. Ett sätt att få en bättre känsla för talen är att räkna om sympatikapitalet i tusentals väljare. För att passera fyraprocentspärren behöver ett parti ungefär 250 000 röster under förutsättning att valdeltagandet blir ungefär lika högt som i de senaste valen, alltså omkring 85 procent. Resultaten i figur 2 är

en tydlig illustration av hur stark partikonkurrensen för närvarande är i det svenska partisystemet: endast ett av partierna – Socialdemokraterna – har en inre hård kärna av mycket övertygade anhängare som överstiger den magiska 250 000-gränsen (359 000 väljare). Om vi räknar ihop de två kategorierna mycket och något övertygade anhängare – kärnväljarna! – är det faktiskt ändå bara fyra partier som har ett betryggande avstånd till fyra procent: Socialdemokraterna (1 068 000 kärnväljare), Centerpartiet (313 000 kärnväljare), Moderaterna (558 000 kärnväljare), och Sverigedemokraterna (535 000 kärnväljare).

Resultaten i figur 2 visar att både Miljöpartiet och Liberalerna är i högsta grad beroende av att även deras mjukare sympatisörer – det vill säga de som har partiet som bästa parti men som inte betraktar sig som anhängare – verkligen gör slag i saken och röstar på sitt favoritparti. I annat fall är det inte troligt att MP och L kan samla ihop mer än 250 000 röster och klara sig över fyra procentspärren. Kristdemokraterna behöver – sin vana trogen – även stöd från en god del av sina andrahandssympatisörer för att nå över spärrgränsen. Feministiskt initiativ, slutligen, är det parti som hösten 2017 hade den klart svagast elektoral potentialen. FI behöver en hundra procentig utdelning bland sina andrahandssympatisörer för att kunna vinna riksdagsrepresentation.

Hur mycket partiernas sympatisörer gillar varandras partier

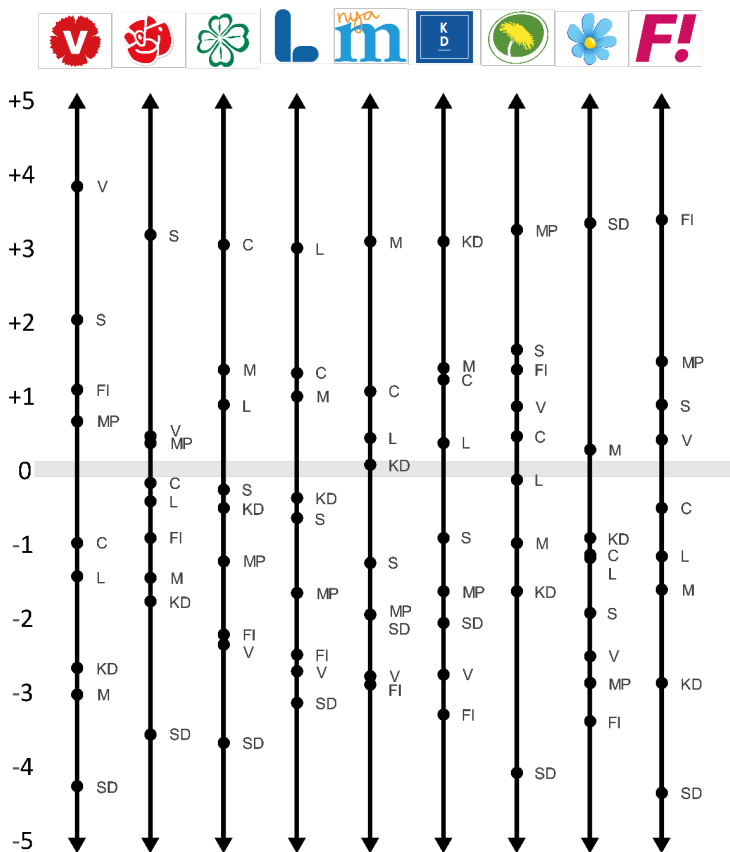
Den andra huvudstrategin för att analysera den djupare liggande preferensstrukturen i väljarkåren tar sin utgångspunkt i väljarnas betygsättning av partier och ledare på en elvagrädig ogillar-gillarskala som löper från -5 (ogillar starkt) till +5 (gillar starkt). Skalan har använts på det här sättet i Valundersökningar sedan 1979 och i SOM-undersökningar från 1986 (Oscarsson 2017). Skalan har använts i svenska Valundersökningar sedan 1968 och är inspirerad av de känslotermometrar som växte sig populära under 1960-talet i amerikanska valundersökningar (Särllvik 1970; Oscarsson 1998).

Det finns många fördelar med att analysera fullständiga data om preferensstrukturen i väljarkåren. När samtliga partier värderas erhålls nämligen information om väljarnas kompletta preferensordningar. Där ingår inte bara partier som tillhör de mest omtyckta eller de näst mest omtyckta, utan också de partier som gillas i tredje, fjärde, femte, sjätte, sjunde, åttonde och nionde hand. I en sådan samlad analys blir inte bara starka sympatier viktiga, utan även halvljumma sentiment och tydliga antipatier. Dessa evalueringar har konsekvenser inte bara för *individens* val av parti eller attityder till samarbeten mellan partier. På *aggregerad* nivå bär evalueringarna även viktig information om hur de politiska avstånden ser ut och utvecklas.

I figur 3 redovisas för varje grupp av partisympatisörer alla partiernas genomsnittliga placering längs en elvagrädig ogillar-gillarskala. Resultaten presenteras för alla nio grupper av partisympatisörer, en för varje vertikal linje. I figuren är gruppernas genomsnittliga betyg av alla andra partier markerade med en prick. Resultaten för

Vänsterpartiets sympatisörer representeras av den vertikala linjen längst till vänster. Naturligt nog är det Vänsterpartiet som får bäst betyg av V-sympatisörerna, följt av Socialdemokraterna, Feministiskt initiativ och Miljöpartiet. Under nollpunkten, med genomsnittliga betyg på minussidan, återfinns i tur och ordning Centerpartiet, Liberalerna, Kristdemokraterna, Moderaterna och sist, Sverigedemokraterna. På motsvarande sätt visualiseras resultaten för de övriga åtta grupperna av partisympatisörer.

Figur 3 Partisympatisörernas värderingar av partierna längs en elvgradig ogillar-gillarskala 2017 (medeltal)

Kommentar: Figuren visar alla partisympatisörers genomsnittliga betyg för alla partier längs en sympatiskala från -5 ("ogillar starkt") till +5 ("gillar starkt"). Ett mittenalternativ används för skalan nollpunkt: 'varken gillar eller ogillar'. Antalet svarande för varje grupp av partisympatisörer varierar från n=461 (Socialdemokraterna) till n=28 (Feministiskt initiativ).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2017.

Precis som i analysen av kombinationer av första- och andrahandsympatier avslöjar figur 3 den tydliga blockuppdelningen mellan rödgrönrosa partier och allianspartier som är så kännetecknande för det svenska partisystemet just nu. Sympatisörer till rödgrönrosa partier sätter i regel positiva genomsnittsbetyg för samtliga rödgrönrosa partier. Enda undantaget är Socialdemokraternas sympatisörer som sätter minusbetyg på Feministiskt initiativ. Allianspartiernas sympatisörer å sin sida sätter plusbetyg på Allianspartier, med två undantag: Kristdemokraterna betygssätts på minussidan av Centerpartiets och Liberalernas sympatisörer.

Det finns tre fall som bryter ett perfekt blockmönster i partipreferensordningarna. Socialdemokraternas sympatisörer tycker bättre om C och L än vad de tycker om FI. Och Centerpartiets sympatisörer tycker bättre om Socialdemokraterna än Kristdemokraterna.

En jämförelse med motsvarande analys från 2016 (Oscarsson 2017) visar att det råder påtaglig stabilitet i den grundläggande preferensstrukturen i väljarkåren. Det starka ogillandet för Sverigedemokraterna är oförändrat. Beskrivningen av SD som ett pariparti är fortfarande rimlig med tanke på att antipatierna är så starka i alla grupper av partisympatisörer utom bland SDs egna sympatisörer (givetvis!) och bland KD- och M-sympatisörer, där SD är ungefär lika ogillat som V, MP och FI.

Antipatierna från de övriga sju riksdagspartiernas sympatisörer är ”besvarade” i den meningen att även SD-sympatisörerna tenderar att ogilla alla andra partier starkt utom förstås sitt eget och Moderaterna, som lyckas kravla sig över nollpunkten i genomsnittlig sympatipoäng. Givet väljarströmmarna från Moderaterna till Sverigedemokraterna mellan 2010 och 2014 års val är det inte så märkligt (Oscarsson 2016). Sverigedemokraternas sympatisörer är dessutom den grupp av sympatisörer som har allra längst avstånd i genomsnittligt gillande till sin nummer två i preferensordningen.

Ömsesidiga sympatier som mått på partiaavstånd

Sympatier och antipatier för politiska partier kan analyseras på flera olika sätt för att beskriva avstånd mellan dem i ett ideologiskt rum. En stor del av den politiska diskussionen i Sverige handlar idag om regeringsfrågan: vilka partier ska kunna regera med vilka efter valet 2018? Partiers signaler till väljarna om hur de ska bygga parlamentariska samarbeten med andra partier kan förväntas bli centrala inslag i väljarnas egna röstningskalkyler (jfr Falk och Oscarssons kapitel i denna volym). I det här sammanhanget är det också spännande att analysera preferensdata i syfte att klargöra hur väl partiernas sympatisörer kan komma att reagera på signaler om samarbete. Hur ser mönstren av antipatier och sympatier ut på väljarmarknaden?

I tabell 3 har alla 36 teoretiskt möjliga partipar rangordnats efter partisympatisörernas ömsesidiga sympatier (ÖS) för varandras partier. Vårt mått på ömsesidigt gillande mellan två partier, låt oss kalla dem X och Y, beräknas genom att multiplicera genomsnittspoängen för parti X bland Y-sympatisörer med genomsnittspoängen

för parti Y bland X-sympatisörer. Måttet varierar mellan 0 (de två grupperna av partisympatisörer snittplaceras varandras partier på ”ogillar starkt”) och 100 (de två grupperna av partisympatisörer snittplaceras varandras partier på ”gillar starkt”).

Ömsesidig sympati (ÖS)

= *Genomsnittlig sympati för parti X bland Ysympatisörer*

× *Genomsnittlig sympati för parti Y bland Xsympatisörer*

Empiriskt är det stor spridning i ömsesidigt gillande. De två grupper av partisympatisörer som ogillar varandra mest är Sverigedemokraternas och Feministiskt initiativs sympatisörer med ett ömsesidigt gillande på 1,1 år 2017. På motsvarande sätt ser vi mycket starka antipatier mellan partisympatisörerna V-SD (ÖS=1,9), MP-SD (ÖS=2,0) och KD-FI (ÖS=3,7).

De starkaste ömsesidiga sympatierna hittar vi mellan Miljöpartiets och Feministiskt initiativs sympatisörer (ÖS=41,9). På fem-i-topplistan hittar vi också kombinationerna C-M (ÖS=39,4), V-S (ÖS=39,1), C-L (ÖS=37,8) och även de båda regeringspartiernas sympatisörer S-MP (ÖS=36,2). Det är uppenbart även i den här analysen att rödgrönrosa partier å ena sidan och allianspartier å den andra klustrar ihop sig som varandras favoriter. De tydliga mönstren gör att partikonkurrensen i det svenska partisystemet på en och samma gång kan beskrivas som förutsebar – det är lätt att gissa vilka partier som kommer byta väljare med varandra – och som oförutsebar – även mycket små förskjutningar i väljarnas preferenser, som till exempel byten över blockgränserna eller i trafiken mellan små partier, kan få stora konsekvenser för utfallet av riksdagsvalet 2018 och för den regeringsbildningsprocess som följer.

Korttidsförändringarna avslöjar inte några stora ideologiska närmanden eller fjärmanden när det gäller partiparens ömsesidiga gillande för varandras partier. Men resultaten i tabell 3 visar att den ömsesidiga ”kärleken” mellan MP och FI (+6,5), Socialdemokraterna och Centerpartiet (+5,9) och mellan Centerpartiet och Moderaterna (+4,8) har tillvuxit mellan 2016 och 2017 års SOM-undersökningar. De partipar som tappat mest i listan över ömsesidiga sympatier är Vänsterpartiet och Feministiskt initiativ (-7,9).

Att gilla ett parti är en nödvändig förutsättning – men ej tillräcklig – för att överväga att byta parti. Listan över ömsesidiga sympatier ger därmed en stor ledtråd när det gäller mellan vilka partier framtida väljarströmmar kommer att flyta och vilka partier som i första hand konkurrerar om samma väljare i valet 2018. Det är exempelvis relativt osannolikt att Sverigedemokraterna och Feministiskt initiativ skulle kämpa om samma väljare. Däremot är det troligt att det blir en desto tuffare dragkamp mellan de partipar som återfinns högt upp på listan. Resultaten bekräftar vad vi kunnat se i sentida analyser av väljarrörlighet, nämligen att det å ena sidan är Vänsterpartiet, Miljöpartiet och Feministiskt initiativ och å andra sidan Moderaterna, Centerpartiet, Kristdemokraterna och Liberalerna som konkurrerar

om varandras väljare. Inomblocksörligheten kommer att bli omfattande även i rörelserna 2014–2018 – vilket för en del av de små partierna kan betyda en kamp på liv och död, för andra småpartier en möjlighet till snabba framgångar.

Tabell 3 Partisympatisörernas ömsesidiga gillande av varandras partier 2016 och 2017 (ÖS-mått, förändring)

Rank	Partipar	2016	2017	diff	Rank	Partipar	2016	2017	diff
#1	MP–FI	35,3	41,9	+6,5	#21	M–MP	11,1	12,5	+1,4
#2	C–M	40,0	39,4	-0,7	#22	KD–SD	9,8	12,3	+2,5
#3	V–S	34,3	39,1	+4,8	#23	KD–MP	10,1	11,6	+1,4
#4	C–L	34,8	37,8	+3,0	#24	V–C	7,7	10,9	+3,2
#5	S–MP	34,7	36,2	+1,5	#25	L–FI	10,4	9,9	-0,5
#6	V–MP	33,9	33,8	-0,1	#26	V–L	6,9	8,3	+1,4
#7	V–FI	41,4	33,5	-7,9	#27	M–FI	6,8	7,3	+0,5
#8	L–M	36,8	33,3	-3,5	#28	L–SD	5,8	7,3	+1,5
#9	M–KD	29,2	33,0	+3,8	#29	V–KD	3,8	5,4	+1,6
#10	C–KD	28,0	28,4	+0,5	#30	C–SD	4,8	5,3	+0,5
#11	L–KD	21,4	25,4	+4,0	#31	S–SD	4,3	4,6	+0,3
#12	S–FI	26,1	24,6	-1,5	#32	V–M	4,0	4,5	+0,5
#13	S–C	17,5	23,4	+5,9	#33	KD–FI	5,5	3,7	-1,8
#14	C–MP	18,0	21,0	+3,1	#34	MP–SD	1,0	2,0	+1,0
#15	S–L	20,3	20,3	±0,0	#35	V–SD	0,8	1,9	+1,1
#16	M–SD	15,0	16,4	+1,4	#36	SD–FI	0,9	1,1	+0,2
#17	S–M	12,8	13,6	+0,9					
#18	S–KD	12,1	13,5	+1,4					
#19	L–MP	12,7	13,0	+0,3					
#20	C–FI	12,0	12,8	+0,8					

Kommentar: Partisympatisörers genomsnittliga sympatier för alla partier längs en sympatiskala från -5 ("ogillar starkt") till +5 ("gillar starkt") har först skalats om så att skalan löper från 0-10. Därefter har ÖS-måttet beräknats för varje partipar genom att multiplicera X-partisympatisörernas snittbetyg på parti Y med Y-partisympatisörernas snittbetyg på parti X. Exempel: År 2017 poängsatte Vänsterpartiets sympatisörer Miljöpartiet på 5,72 samtidigt som Miljöpartiets sympatisörer poängsatte Vänsterpartiet på 5,91. $\text{ÖS} = 5,72 \cdot 5,91 = 33,81$. Partiparen har rangordnats efter ÖS-måttet för 2017. Totalt sett har de ömsesidiga sympatierna blivit något större 2017 (snitt 18,0) än vad de var 2016 (snitt 16,9).

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 2016 och 2017.

En karta över det svenska partisystemet 2017

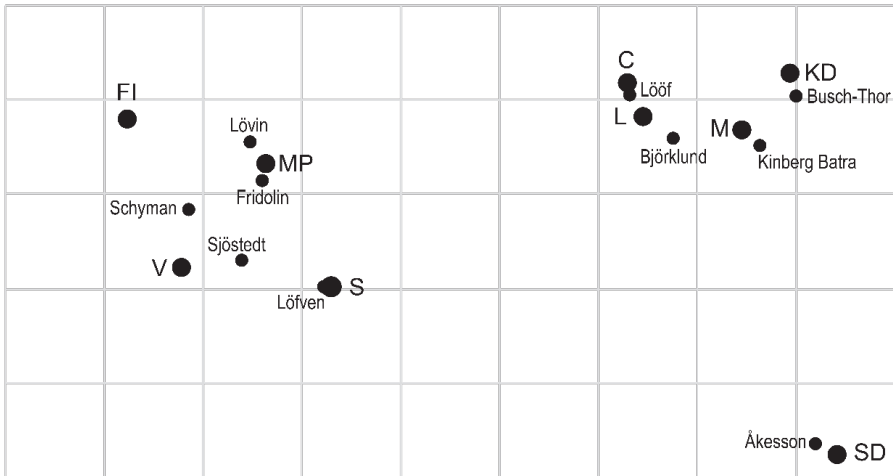
Väljarnas sympatier och antipatier för olika partier kan – om vi även inkluderar betygssättningen av partiledare och språkrör – analyseras framgångsrikt med hjälp av olika skalnings- och analystekniker. För att studera dimensionalitet och ideologiska avstånd använder vi oss av en så kallad multidimensionell skalningsanalys. Syftet med en sådan analys är att försöka sammanfatta strukturen i de preferensdata

vi redovisat i figur 3 med så få dimensioner som möjligt. Erfarenheten (Oscarsson 1998; Oscarsson 2017) visar att resultatet nästan alltid blir bäst om man ger dimensionsanalysen uppgiften att ta fram en tvådimensionell karta – det vill säga koordinater för de olika partierna längs två dimensioner som på ett så bra sätt som möjligt reproducerar partiernas inbördes avstånd. I det här fallet består grunddata av 1 037 svarandes poängsättning av nio partier och tio språkrör på ogillar-gillarskalan från -5 (ogillar starkt) till +5 (gillar starkt). På den karta som blir resultatet av skalningsanalysen representerar avstånden mellan partierna olika grader av antipati och sympati: punkter som ligger nära varandra representerar partier som ofta betygsätts på liknande sätt av samma grupper av väljare medan punkter som ligger långt ifrån varandra ofta betygsätts annorlunda av samma grupper av väljare.

Med tanke på vad vi redan lärt om strukturen i väljarnas partipreferenser kommer utfallet av skalningsanalysen knappast som någon överraskning. Väljarnas egen karta över partisystemet 2017 visar tre tydliga kluster av partier och ledare: de rödgröna partierna hamnar i kartans nordvästra del, allianspartierna till nordöst och Sverigedemokraterna i det sydöstra hörnet av kartan. Att rödgröna partier hamnar till vänster, allianspartier till höger och Sverigedemokraterna nedanför på kartan är förstas bekvämt men samtidigt frukten av en ren slump – statistikprogrammet som tar fram partiernas koordinater är förstas ingen kännare av svensk politik utan har endast tillgång till data om hur väljarna betygsatt partier och ledare på en ogillar-gillarskala. Det är endast avstånden mellan partierna som är betydelsebärande – vad den horisontella eller vertikala axeln representerar i form av ideologiska dimensioner är en fråga som lämnas till uttolkaren. Erfarenhetsmässigt brukar skalnings- och dimensionsanalyser av preferensdata dock kunna tolkas intuitivt. Modellpassningen och skalbarheten i preferensdata brukar vara så pass god att en sammanfattande bild ger en mycket träffsäker karta över den politiska rymden.

Skälet till att det behövs två dimensioner för att representera inbördes avstånd i det svenska partisystemet är att vänster-högerdimensionen inte längre räcker till för att beskriva och förklara den politiska utvecklingen. Strukturen i det svenska partisystemet beskrivs för närvarande bäst som tvådimensionellt: den klassiska vänster-högerdimensionen har fått sällskap av en andra dimension. Denna andra dimension handlar i huvudsak om skillnader i hur restriktiva respektive generösa partierna är när det gäller migrationspolitiken. Just denna karta, som bygger på evalueringar av partier längs en ogillar-gillarskala, visar strukturen i väljarnas antipatier och sympatier. Kartan visar med önskvärd tydlighet den starka tendensen att rödgröna partiernas sympatisörer gillar varandras partier, att allianspartiernas sympatisörer gillar varandras partier och att Sverigedemokraterna är starkt ogillade av andra partiernas sympatisörer. De kartor som tidigare gjorts för 2015 och 2016 års partisystem (se t ex Oscarsson 2017) är mycket lika den karta som presenteras i figur 4. Ser vi till inbördes avstånd kan vi dock se att SD befinner sig något närmare allianspartierna än de rödgröna partierna i kartan över 2017 års partisystem.

Figur 4 Den svenska partirymden 2017. Resultat från en multidimensionell skalningsanalys av väljarnas evalueringar av partier och ledare på en ogillar-gillarskala

Kommentar: För att kunna genomföra en multidimensionell skalningsanalys (MDS) behöver man först analysera data över hur mycket alla väljare ogillar respektive gillar partier och ledare. Det görs med en särskild procedur som kallas Line of Sight (LOS) (Rabinowitz 1976; Listhaug, Macdonald & Rabinowitz, 1990). Resultatet av LOS-proceduren – som är särskilt anpassad för att vara helt förenlig med teorierna bakom multidimensionell unfoldinganalys – är en närhetsmatris med ordinal information om alla inbördes avstånd mellan partier och ledare rangordnade från minsta till största avstånd. Närhetsmatrisen kan sedan analyseras effektivt med hjälp av klassisk icke-metrisk multidimensionell skalning (MDS) (Kruskal & Wish, 1978). För liknande analyser av det svenska partisystemets utveckling 1956–1996, se Oscarsson (1998), källan från vilken den övre kartan i figuren är hämtad. Ett passningsmått används för att avgöra hur god överensstämmelsen är mellan de ursprungliga avståndsmåtten i matrisen och de inbördes avstånden mellan partier och ledare på den färdiga kartan. En tvådimensionell lösning visar i det här fallet en mycket god passning (Badness of fit=.06). Punktkonfigurationen i figuren visar de inbördes avstånden mellan partier och väljare men detta resultat är i sig självt helt oberoende av vad x- och y-axeln representerar. För en liknande analys av 2014 och 2016 års partisystem, se Bergström m.fl. (2015) och Oscarsson (2017). Antalet respondenter i analysen är 1037. Passningsmättet för en tvådimensionell lösning, Badness of Fit = 0,12. Enligt Kruskals egen tumregel för passningsmättet är allt under .15 en acceptabel lösning.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2017.

Även om SD och övriga partier kan sägas ha närmast sig varandra såväl sakpolitiskt som positionsmässigt, och även om den svenska regeringen sedan 2015 för en avsevärt mer restriktiv migrationspolitik än tidigare, så har det alltså ännu så länge inte betytt särskilt mycket för de känslomässiga avstånden till Sverigedemokraterna: fortfarande är SD så starkt ogillat av så många väljare att en skalningsanalys av ogillande och gillande placerar partiet alltjämt helt isolerat i en helt egen region av den politiska rymden. Om denna omständighet kommer att ändras till valet i

september 2018 eller om den grundläggande preferensstrukturen är mer seglivad återstår att se.

Två block och ett pariparti

I det här kapitlet har vi analyserat de grundläggande förutsättningarna för väljarströmmar och för partiers väljarvinster och -förluster inför valrörelsen 2018. Vi har studerat mönster i väljarnas näst bästa partier och i väljarnas betygsättningar av partier och ledare. De olika analysstrategierna bekräftar varandra när det gäller hur djupare liggande attityder till de politiska partierna är fördelade i befolkningen. Denna preferensstruktur sammanfattas väl av den avslutande skalnings- och dimensionsanalysen. Vi har två tydliga block i svensk politik bestående av de rödgröna partierna och allianspartierna och ett parti som fortfarande får betraktas som ett pariparti bland de andra partiernas sympatisörer. Antipatierna gentemot Sverigedemokraterna har relativt sett försvagats främst bland Moderaternas och Kristdemokraternas sympatisörer, vilket innebär att SD tryckts längre ut till höger, närmare Allianspartierna, på våra kartor över det svenska partisystemet.

Strukturellt har alltså mycket litet hänt under den gångna mandatperioden när det gäller väljarnas partipreferenser. Läget är i de här avseendena mycket likartat det som rådde inför 2014 års val – senare döpt till ”Dödlägesvalet” – som följdes av regeringsskifte, nederlag för regeringen i budgetomröstningen, villkorat beslut om extraval och så småningom Decemberöverenskommelsen. I den dolda väljaropinionen finns relativt få strömningar – de tydligaste handlar om Centerpartiets långsamt växande elektorala potential och Miljöpartiets långsamt försvagade dito – strukturella förändringar som möjligen kan komma att växlas ut i ett valresultat som kan vara av betydelse för dessa enskilda partier. Det parlamentariska läget och den grundläggande konfliktstrukturen i partisystemet består och kommer att sätta det svenska parlamentariska systemet under fortsatt stress alldeles oavsett om rödgröna eller allianspartier blir största partikonstellation eller om enskilda små partier klarar spärren eller inte. Är Sverige redo för ”Dödlägesvalet 2”?

Referenser

- Bergström, Annika, Bengt Johansson, Henrik Oscarsson, Maria Oskarson & Henrik Oscarsson, red. (2015). *Fragment. SOM-rapport 63*. Fragment. SOM-rapport 63. Göteborgs universitet, SOM-institutet.
- Converse, Philip E. & Henry Valen (1971). ”Dimensions of Cleavage and Perceived Party Distances in Norwegian Voting.” *Scandinavian Political Studies* 6: 107–152.
- Elklit, Jörgen & Ole Tonsgaard (1989). *To folketingsvalg*. Aarhus, Politica.
- Gallagher, Michael & Michael Marsh (2011). *How Ireland voted 2011. The full story of Ireland's earthquake election*. Basingstoke,, Palgrave Macmillan.

- Granberg, Donald & Sören Holmberg (1988). *The Political System Matters. Social Psychology and Voting Behavior in Sweden and the United States*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Kruskal, Joseph B. & Myron Wish (1978). *Multidimensional Scaling*. London, SAGE.
- Listhaug, Ola, Stuart Elaine Macdonald & George Rabinowitz (1990). "A Comparative Spatial Analysis of European Party Systems." *Scandinavian Political Studies* 13(3): 227–254.
- Oleskog Tryggvason, Per & Henrik Oscarsson (2014). Konsten att vinna andrahandssympatisörer. I Bergström, Annika & Henrik Oscarsson (red) (2014). *Mittfåra & marginal* Göteborgs universitet, SOM-institutet.
- Oscarsson, Henrik (1998). *Den svenska partirymden. Väljarnas uppfattningar av konfliktstrukturen i partisystemet 1956-1996*. Göteborg, Statsvetenskapliga institutionen.
- Oscarsson, Henrik (2012). Näst bästa partier. I Weibull, Lennart, Henrik Oscarsson & Annika Bergström (red) (2012). *I framtidens skugga*. Göteborgs universitet, SOM-institutet.
- Oscarsson, Henrik (2016). *Flytande väljare. Demokratistatistik rapport 21*. Stockholm, Statistiska centralbyrån.
- Oscarsson, Henrik (2017). Det svenska partisystemet i förändring. I Andersson, Ulrika, Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarson (red) (2017). *Larmar och gör sig till. SOM-rapport 70*. Göteborgs universitet, SOM-institutet.
- Oscarsson, Henrik & Sören Holmberg (2018). *Swedish Voting Behavior 1956–2014. SNES Working report series 2018:1*. University of Gothenburg, Department of Political Science.
- Rabinowitz, George (1976). "A Procedure for Ordering Object Pairs Consistent with the Multidimensional Unfolding Model." *Psychometrika* 41(3): 349-373.
- Särilvik, Bo (1970). *Electoral Behavior in the Swedish Multiparty System*. Göteborg University, Department of Political Science.
- Särilvik, Bo (1976). *Mapping the Party Space: Distances, Evaluations and Ideological Perspectives: An Analysis Framework Applied to Data on Electors and Elected in Sweden 1964–1973*. World Congress of the International Political Science Association, Edinburgh.
- Särilvik, Bo & Ivor Crewe (1983). *Decade of Dealignment. The Conservative Victory of 1979 and Electoral Trends in the 1970s*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Van Der Eijk, Cornelis, Broer Niemöller & A. Th. J. Eggen (1981). *Dutch Parliamentary Election Study 1981*. Amsterdam, Department of Political Science.

